LAUSUNTO

Helsinki 29.9.2026

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite: HE 175/2026 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: pääsihteeri Vertti Kiukas, vertti.kiukas@soste.fi, puh. 040 592 4287

pääekonomisti Heta Melartin, heta.melartin@soste.fi, p. 040 358 6447

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää kutsusta osallistua kuulemiseen ja mahdollisuudesta antaa lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027.

SOSTE korostaa:

- Useat vuoden 2027 talousarvioesityksen säästötoimet kohdistuvat heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin.
- SOSTE kiinnittää huomiota erityisesti sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksien lisäleikkauksiin, sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksujen uusiin korotuksiin sekä lakimuutoksilla toteutettaviin sosiaalihuollon leikkauksiin. Monet näistä leikkauksista eivät johda pysyviin säästöihin julkisessa taloudessa, kun samalla korjaavien ja kalliimpien palveluiden tarve ja niistä aiheutuvat kustannukset kasvavat.
- Useiden samanaikaisten säästötoimien vaikutukset kasautuvat osin samoille ihmisille heikentäen toimeentuloa, tarpeen mukaisiin palveluihin pääsyä, osallisuutta ja toimintakykyä.
- Leikkaukset heikoimmassa asemassa olevilta olisi voitu välttää ja julkista taloutta vielä jopa vahvistaa jättämällä tekemättä yhteisöveron alennus.

Hallituksen esitys: Pääministeri Petteri Orpon hallitus esittää vuoden 2027 menoiksi 92,5 miljardia euroa ja tuloiksi 80,2 miljardia euroa. Tällöin julkinen alijäämä olisi 12,3 miljardia euroa eli 4,4 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Valitut säästötoimet eivät tuo pysyviä säästöjä

Talousarvioesitykseen sisältyy menosäästöjä yhteensä 4,3 miljardia euroa hallitusohjelmassa, kevään 2024 julkisen talouden suunnitelmassa ja vuoden 2026 talousarvioesityksessä tehtyjen päätösten myötä. Lisäksi hallitus linjasi kevään 2026 kehysriihessä uusista 0,4 miljardin euron säästöistä, joilla uudelleen kohdennetaan aiemmin tehtyjä sopeutustoimia. Vuonna 2027 menosäästöjä toteutetaan yhteensä noin 0,9 miljardin euron edestä.

Vuonna 2027 toimeenpantavat säästöpäätökset sisältävät muun muassa uusia korotuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksuihin, leikkauksia sosiaalihuoltoon sekä lisäleikkauksia sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin.

SOSTE

Myös valtionhallintoon, kuntien valtionosuuksiin ja perusväylänpitoon kohdistetaan säästöjä.

Monet valituista toimenpiteistä eivät odotettavasti hillitse julkista velkaantumista etenkään pitkällä aikavälillä. Sosiaalihuollon, ennaltaehkäisevien ja varhaisen tuen palveluiden, sote-järjestöjen toimintaedellytysten sekä hoitoon pääsyn heikentäminen kasvattaa korjaavien ja raskaampien palveluiden tarvetta myöhemmin ja näin ollen siirtää kustannuksia nykyhetkestä tulevaisuuteen. Lyhyellä aikavälillä saatavat menosäästöt eivät johda vastaaviin pysyviin säästöihin julkisessa taloudessa.

SOSTE pitää erityisen huolestuttavana, että useat erilliset säästötoimet kohdistuvat osin samoihin väestöryhmiin, jolloin niiden kielteiset vaikutukset kasautuvat samoille ihmisille. Yhdessä leikkaukset voivat heikentää samanaikaisesti henkilön toimeentuloa, terveyttä, osallisuutta sekä työ- ja toimintakykyä.

STEA-avustusleikkaukset romuttavat sote-järjestöjen työn

Vuoden 2027 talousarvioesitys sisältää 84 miljoonan euron leikkauksen sosiaali- ja terveysjärjestöjen STEA-valtionavustuksiin, sisältäen myös kevään 2026 kehysriihessä päätetyn 50 miljoonan euron lisäleikkauksen. Vuoden 2027 kokonaisavustus on yhteensä noin 190 miljoonaa euroa, eli yhdessä vuodessa sote-järjestöjen valtionavustuksista leikataan kolmannes. Yhteensä STEA-avustukset vähenevät hallituskauden aikana puoleen vuoden 2024 tasosta.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen inflaatiokorjatut valtionavustukset pysyivät suhteellisen samalla tasolla vuosina 2000–2024. Toisaalta vuosien 2021–2024 inflaatio laski valtionavustusten reaalista tasoa 16 prosenttia vuosina 2020–2024. Valtionavustusten reaalinen taso oli siis laskenut jo merkittävästi ennen hallituksen niihin kohdistamia leikkauksia.

STEA-avustusleikkaukset ajavat paitsi sosiaali- ja terveysjärjestöt, myös niiden avun piirissä olevat ihmiset kestämättömään tilanteeseen. SOSTEn ja Hyvinvointiala Hali ry:n tuoreen kyselyn mukaan STEA-avustusta saaneista järjestöistä peräti 40 prosenttia piti todennäköisenä tai mahdollisena, että koko järjestön toiminta lakkaa seuraavan kahden vuoden aikana. Lisäksi yli neljäsosa vastaajista piti konkurssia todennäköisenä tai mahdollisena.

Myös järjestöjen kohtaava työ vähenee paljon ja väistämättä. Kun avustusleikkausten mittakaava on näin suuri, ei järjestöjen kohtaavaa työtä voida pitää turvassa säästöiltä riippumatta siitä, miten paljon sitä avustusten jaossa priorisoidaan ja mitä poliittisesti

väitetään. SOSTEn ja Hali ry:n kyselyn mukaan 80 prosenttia sote-järjestöistä arvioi leikkausten takia joutuvansa lopettamaan jonkin toimintamuodon tai toiminnon. 73 prosenttia vastaajista arvioi joutuvansa lopettamaan tai supistamaan vertaistuki- ja ryhmätoimintaa ja 69 prosenttia vastanneista neuvonta- ja ohjauspalveluita.

Kohtaavan työn lisäksi sote-järjestöjen tekemä neuvonta, asiantuntijatyö, viestintä, koulutus, kehittämistyö, koordinaatio ja vaikuttamistyö on aivan yhtä tärkeää. Järjestöt ovat perinteisesti toimineet kohtaamiensa ihmisten äänitorvena, jotta yhteiskuntaa rakennettaisiin parempaan suuntaan. Tästä työstä leikkaaminen tarkoittaa, että kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ääni kuuluu päätöksenteossa ja laajemmin yhteiskunnassa entistä heikommin.

Järjestöjen tekemä työ säästää julkisen sektorin menoja

Koska järjestöjen työ nojaa vahvasti vapaaehtoistoimintaan, niiden tekemä työ on hyvin kustannustehokasta. Vuonna 2024 STEA-avustuksella rahoitetuissa avustuskohteissa toimi 26 vapaaehtoista jokaista palkattua työntekijää kohden. SOSTE on arvioinut, että jokainen sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin käytetty euro säästää julkisen sektorin kustannuksia välittömästi yli 1,4 euroa.

Järjestöleikkaukset ovat jo johtaneet ja johtavat yhä myös suoriin irtisanomisiin, lomautuksiin ja avoimien työpaikkojen täyttämättä jättämisiin. Näin leikkauksilla tavoiteltujen säästöjen vaikutus julkiseen talouteen voi supistua lyhyellä aikavälillä merkittävästi jo pelkästään henkilöstövähennyksistä seuraavien menetettyjen verotulojen ja kasvavien etuusmenojen kautta. SOSTEn arvion mukaan leikkausten seurauksena tehtyjen irtisanomisten julkista taloutta heikentävät vaikutukset söisivät yli kolmanneksen tavoitelluista säästöistä. Pelkästään vuoden 2027 aikana sote-järjestöjen henkilöstö voisi vähentyä jopa yli 1200 henkilötyövuodella.

Järjestöjen ennaltaehkäisevät palvelut vähentävät kalliimpien palveluiden tarvetta julkisella sektorilla. On siten uskottavaa, että STEA-avustusleikkauksilla tavoitellut säästöt jäävät lopulta toteutumatta kokonaan ja kustannukset voivat jopa kasvaa, kun sote-järjestöiden tuottamat palvelut vähenevät leikkausten seurauksena, ja avun tarve siirtyy hyvinvointialueille ja näkyy myöhemmin korjaavien ja kalliimpien palveluiden tarpeena.

Sote-järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava pitkäjänteisesti

SOSTE painottaa, että vuodelle 2027 esitetty lisäleikkaus sote-järjestöjen valtionavustuksiin on peruttava. Lisäksi SOSTE esittää lykkäystä STEA-avustusten

kompensaatiomalliin, jossa hyvinvointialueille myönnetään 25 miljoonan euron valtionavustus vuosille 2027–2030 kohdennettavaksi sote-järjestöjen tukeen. Hyvinvointialueiden kautta kanavoitava rahoitus tulisi ottaa käyttöön vasta vuonna 2028 ja siihen kohdennettu 25 miljoonan euron rahoitus käyttää STEA-avustuksiin vuonna 2027.

Lisäksi SOSTE on esittänyt, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitus turvattaisiin pitkäjänteisesti siten, että STEA-avustusten taso vastaisi pysyvästi yhtä prosenttia hyvinvointialueiden rahoituksesta. Vuoden 2027 osalta yksi prosentti vastaisi noin 270 miljoonaa euroa ja myös STEA-avustusten tasoa vuonna 2026.

Asiakasmaksukorotukset heikentävät hoitoon pääsyä

Hallitus on hakenut säästöjä sosiaali- ja terveyspalveluista korottamalla palveluiden asiakasmaksuja. Vuoden 2026 kehysriihessä hallitus päätti jälleen uusista korotuksista sekä uusista asiakasmaksuista vuodelle 2027. Talousarvioesityksessä muutokset tarkoittavat noin 88 miljoonan euron leikkausta hyvinvointialueiden rahoitukseen.

Esitetyt korotukset ja uudet asiakasmaksut vaarantavat erityisesti pienituloisten, pitkäaikaissairaiden ja paljon palveluja tarvitsevien henkilöiden mahdollisuuksia hakeutua tarvitsemiinsa palveluihin. Tämä heikentää perustuslain 19 § 1 momentissa turvattua oikeutta ihmisarvoisen elämän edellyttämään turvaan sekä 3 momentissa säädetyn julkisen vallan velvollisuuden toteutumista turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä.

Suomen julkisen terveydenhuollon asiakasmaksut ovat jo nykyisin kansainvälisesti vertaillen erittäin korkeita, ja ehdotetut korotukset kasvattaisivat eroa entisestään. Vuonna 2025 terveyspalvelujen käyttäjistä 37 prosenttia kertoi korkeiden asiakasmaksujen haitanneen hoidon saantia. Maksuja on korotettu tämän jälkeen edelleen, mikä lisää riskiä siitä, että asiakasmaksut muodostuvat entistä useammalle esteeksi hoitoon hakeutumiselle. Näistä syistä SOSTE katsoo, että ehdotetuista korotuksista ja uusista maksuista tulee luopua.

Erityisen huolestuttavana SOSTE pitää avohoidon maksujen korotusta 20 prosentilla. Perusterveydenhuolto on useimmille ihmisille ensisijainen hoitopaikka ja keskeinen osa sairauksien ennaltaehkäisyä, varhaista toteamista ja oikea-aikaista hoitoa. Jos palveluihin hakeutumista lykätään tai niistä luovutaan taloudellisista syistä, sairaudet voivat pitkittyä tai vaikeutua. Tämä heikentää väestön terveyttä ja voi kasvattaa

myöhemmin erikoissairaanhoidon ja muiden raskaampien palveluiden tarvetta sekä niistä aiheutuvia kustannuksia.

Nykyiset asiakkaiden suojaksi tarkoitetut mekanismit eivät käytännössä riitä varmistamaan, etteivät asiakasmaksut muodostu esteeksi palvelujen käytölle. Asiakkaiden suojaa on vahvistettava, jotta jokaisen oikeus tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveyspalveluihin toteutuu myös silloin, kun maksukyky on heikko. Tätä suojaa voitaisiin vahvistaa siirtämällä asiakasmaksukaton seuranta hyvinvointialueiden vastuulle sekä ulottamalla terveydenhuollon tasasuuruiset asiakasmaksut asiakasmaksulain mukaisen alentamis- ja perimättä jättämismenettelyn piiriin. Näillä muutoksilla voidaan vahvistaa asiakkaiden oikeusturvaa, vähentää taloudellisia esteitä palvelujen käytölle ja ehkäistä asiakasmaksuista aiheutuvia maksuvaikeuksia.

Asiakasmaksukorotukset heikentävät pienituloisten, sairaiden ja muuten tuen tarpeessa olevien ihmisryhmien toimeentuloa entisestään tilanteessa, jossa myös sosiaaliturvaan on hallituskauden aikana tehty mittavia leikkauksia. SOSTE katsoo, että asiakasmaksujen korotuksien vaikutuksia on syytä tarkastella kokonaisuutena muiden heikoimmassa asemassa oleviin kohdistettujen toimenpiteiden rinnalla.

Sosiaalihuollon leikkaukset uhkaavat vaikeuttaa avun saantia

Myös sosiaalihuollosta haetaan säästöjä lainsäädäntöä muuttamalla. Yhteensä esitetyt muutokset vähentävät menoja valtion taloudessa noin 55 miljoonalla eurolla vuonna 2027. Näistä säästöistä 7,5 miljoonaa kertyisi asiakasmaksujen korotuksista pitkäaikaisessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa ja laitoshoidossa sekä jatkuvassa ja säännöllisessä kotona annettavassa palvelussa.

Sosiaalihuollon säästöjä syntyisi muun muassa palveluita lakkauttamalla ja purkamalla yksityiskohtaista sääntelyä, joka koskee esimerkiksi palvelutarpeen arviointia ja asiakastietojen kirjaamista. Säästöjä haetaan myös teknologian hyödyntämisestä ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoituksessa ja kotihoidossa.

Asiakasmaksujen korotuksia lukuun ottamatta säästöt syntyisivät vähentämällä henkilöstöä yli 800:lla sosiaalihuollon ammattilaisella. Tällainen henkilöstövähennys pitkälti vuorovaikutussuhteisiin perustuvasta työstä ei voi olla näkymättä sosiaalihuollon asiakkaiden saamassa avussa. Etenkin, kun samoihin ihmisiin on jo kohdistunut laajoja sosiaaliturvan leikkauksia ja avunsaanti, kuten ohjaus ja neuvonta, vähenee sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusleikkausten vuoksi.

Palveluiden lakkauttamiset ja uudelleen muotoilut vaikeuttaisivat asiakkaiden avun saamista ja heikentäisivät heidän oikeusturvaansa: ehdotettu uusi lapsiperheiden tuen palvelu hävittäisi sosiaalihuoltolain palvelulistalta selkeät palvelut, kuten kasvatus- ja perheneuvonnan ja perhetyön. Hyvinvointialueet voisivat päättää, mitä ne uuden nimikkeen alla tarjoavat. Sama koskisi uutta toimintakyvyn ja osallisuuden tuki -palvelua, joka korvaisi kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen. Asiakkaan olisi vaikea tietää, millaista apua hän voi saada. Palvelut olisivat eri hyvinvointialueilla erilaisia, mikä heikentäisi kansalaisten yhdenvertaisuutta.

Veronkevennykset heikentävät julkista taloutta

Hallitus on vienyt talousarvioon vuodelle 2027 yhteensä 0,9 miljardia menoleikkauksia, joista huomionarvoinen osa kohdistuu kaikkein vaikeimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Samalla talousarvioesitys kuitenkin sisältää myös veronkevennyksiä, joista hallitus on sopinut jo aiemmin. Nettomääräisesti hallituksen päätökset siten jopa hieman heikentävät julkista taloutta ensi vuonna. Tämä syö uskottavuutta perustelulta, jonka mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöille, sosiaalihuoltoon sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin on julkisen talouden tasapainottamiseksi kohdistettava leikkauksia.

Vuonna 2027 astuu voimaan kasvutoimena laajasti kritisoitu yhteisöverokannan alennus, joka vähentää verotuloja talousarvioesityksen mukaan 675 miljoonalla eurolla vuonna 2027 ja 843 miljoonalla eurolla vuositasolla. Tutkimusten mukaan yhteisöveronalennus ei maksa itseään takaisin lisäämällä talouden aktiviteettia, ja on sen sijaan yhteydessä tuloerojen ja taloudellisen eriarvoisuuden kasvuun.

SOSTE huomauttaa, että niin sote-järjestöjen valtionavustusten lisäleikkaukset, sosiaalihuollon leikkaukset kuin uudet korotukset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksuihin olisi voitu välttää perumalla yhteisöveron alennus, ja silti vahvistaa julkista taloutta sadoilla miljoonilla euroilla.

Verotuloja lisäävinä muutoksina talousarvioesitys sisältää alkoholi- ja tupakkaveron korotukset yhteensä 50 miljoonalla eurolla. SOSTE kannattaa näitä veronkiristyksiä ja suosittelee, että Suomen verojärjestelmää kehitetään vahvemmin terveyttä edistävään suuntaan.

Julkista taloutta tulee vahvistaa verotoimilla

Julkisen talouden vahvistaminen edellyttää lisäverotulojen hakemista myös muista kohteista. SOSTE on esittänyt verotoimia, jotka edistävät väestön terveyttä ja

verotuksen oikeudenmukaisuutta sekä vahvistaisivat julkista taloutta noin 3 miljardilla eurolla.

SOSTEn veroehdotukset ovat

- sokeriin kohdistuva, porrastettu ja ainesosaperusteinen terveysvero,
- listaamattomien yhtiöiden osinkoverotuksen uudistaminen,
- joidenkin valmisteverojen ja liikenteen verojen indeksointi ja
- nimellisen yhteisöverokannan korottaminen.